

Turen Svetojanski, kula nakon konzervacije (foto: A. Vekić)

novovjekovne keramike. Taj još neistražen prostor, bio je u blizini kuhinje ili nekakve radionice.

Nakon kule konzerviran je i potez istočnog bedema, također ne do prezentacijske visine jer još nije poznata visina dvorišta. Nakon završetka radova lokalitet je zaštićen i uređen za prezimljavanje. Na temelju dosadašnjih saznanja utvrda Turen Svetojanski sastoji se od okrugle branič-kule i četvrtastog sustava bedema koji su se vjerojatno spajali na kulu u sredini njena promjera. Istovjetan je tip utvrda Furjan kod Slunja gdje je okrugla kula sačuvana do treće etaže. Dakle, ova istraživanja definitivno stavljaju Turen Svetojanski u kontekst protuturskih utvrda s cilindričnom branič-kulom.

Literatura

Kruhek 1993 Milan Kruhek, Graditeljska baština karlovačkog Pokuplja, Karlovac, 1993.

Laszowski 1899 Emilije Laszowski, Stara hrvatska županija podgorska, Rad JAZU, 138, Zagreb, 1899.

Amelio Vekić

Summary

The medieval fortress of Turen Svetojanski is located on the right hand side of the narrow gorge of the Draga brook and guards the passage from Pokuplje (Jaska) and Prigorje into the Žumberak and Plešivica massif. Investigative operations have been carried out since 2004, and during 2004 conservation and rescue operations were conducted. This feature is a medieval fort of the 15th and 16th centuries, built for defence against the Turkish threat.

The circular defensive tower is partially extant, up to a height of 12.5 m, and part of the rampart wall can be seen. The remainder of the tower and parts of the external and internal walls of the fortress are preserved in the archaeological stratum.

Redni broj: 81

Lokalitet: Zagreb – Gornjogradska gimnazija

Naselje: –

Grad/općina: Zagreb

Pravni status: Z-1525 (povijesna urbana cjelina)

Razdoblje: P, SV, NV

Vrsta radova: zaštitno iskopavanje

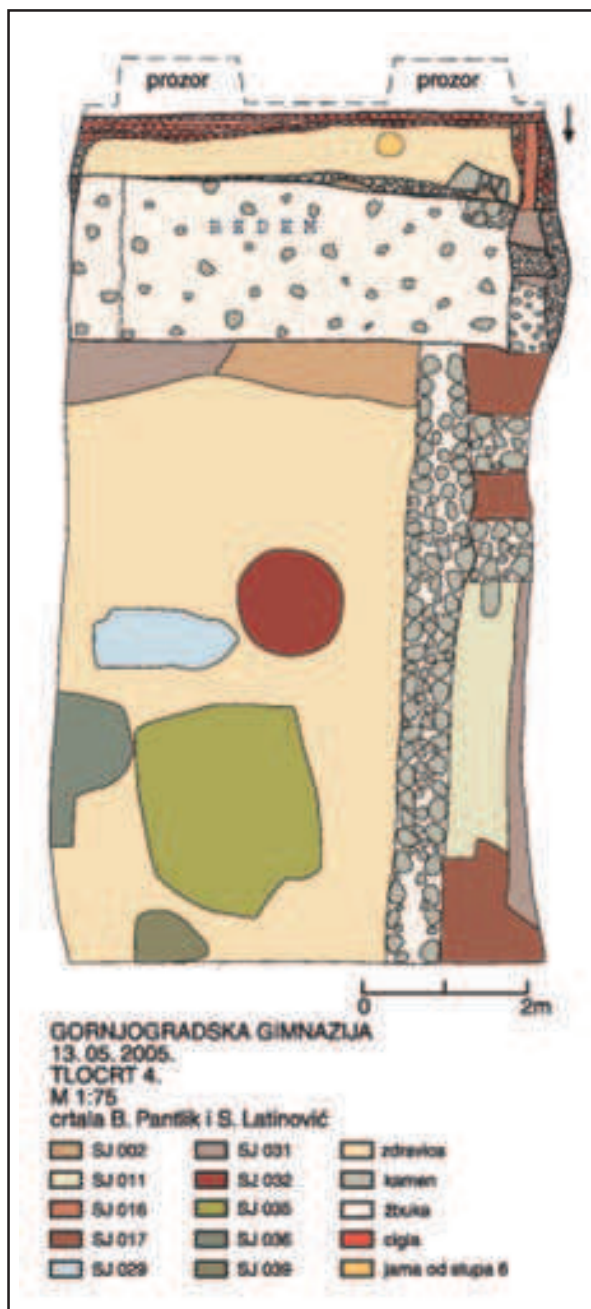
Arheološka istraživanja u Gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu započela su nakon što je, prilikom dizanja hodnih ploha tijekom adaptacije škole, otkriven ostatak temelja srednjovjekovnoga gradskog bedema u nekadašnjem kabinetu za likovni odgoj smještenom u jugozapadnom kutu zgrade. Bedem je pronađen dvadesetak centimetara ispod hodne površine prostorije. Istraživanja su, na inicijativu Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode iz Zagreba, provedena tijekom veljače i travnja 2005., a sredstva je osigurao Gradski ured za obrazovanje i šport (stručni voditelj: Boris Mašić, vanjska suradnica: Buga Pantlik).

Današnja Gornjogradska gimnazija najstarija je obrazovna institucija u nas. Riječ je o zgradi građenoj početkom 17. stoljeća, a dovršena je 1607. godine. Podignuta je uz crkvu sv. Katarine, na mjestu zgrade, odnosno napuštenog samostana koji je gradski magistrat darovao isusovcima. Prema svemu sudeći, riječ je o samostanu kojim su se tijekom 15. i 16. stoljeća služili dominikanci, do svog odlaska iz Gradeca 1592. godine. Navedene 1607. godine u njoj je započela nastava. Zgrada je nekoliko puta stradala u požarima i pretrpjela je niz građevinskih preinaka i dogradnji.

Tijekom arheoloških istraživanja otvorena je sonda u središnjem dijelu prostorije kako bi bili definirani slojevi vezani uz srednjovjekovni bedem koji se, u smjeru istok-zapad, protezao kroz južni dio prostorije. Bilo je očito

Gornjogradska gimnazija, pogled na bedem i istraženi dio učionice (foto: B. Pantlik)

Gornjogradska gimnazija, kompozitni tlocrt (izradila: B. Pantlik, S. Latinović)

da je dio bedema devastiran prilikom brojnih adaptacija zgrade te da je riječ upravo o dijelu zidnoga plašta bedema na koji je u 16. stoljeću bila dozidana obla kula. Ta je kula vidljiva na brojnim prikazima Gornjega grada nastalima u razdoblju od 16. do 19. stoljeća, a srušena je, vrlo vjerojatno, u jednoj od preinaka zgrade u 19. stoljeću. Naime, kula je morala biti srušena tijekom priprema za nadogradnju južnoga krila gimnazije prema istoku (1850. g.) ili tijekom nadogradnje istoga krila 1872. godine. Dio bedema na koji je kula bila prizidana mogao je biti srušen u vrijeme njezine gradnje ili kad i kula u 19. stoljeću. Zidna struktura bedema zorno se iščitavala u strukturi istočnog i zapadnog zida prostorije u kojoj

su provedena istraživanja. Čišćenjem gornje površine i unutrašnje strane zidnog plašta bedema, utvrđeno je da je bedem (u dijelu uza zapadni zid prostorije) devastiran otklesavanjem zidne strukture čime je dobiven uzak prosjek kroz njega. Prosjek je naknadno zatvoren kamenim zidom izvedenim u ravnini s vanjskim plaštom bedema te je tako dobiven nišast otvor u bedemskoj strukturi. Daljnjim radovima niša je definirana kao latrina s odvodom na južnu padinu Griča. Naime, u hodnoj razini niše pronađen je obli otvor izveden kosim „ukopavanjem“ u bedem kako bi se dobio uzak tunelast izlaz na južnu padinu brda Grič. U tom otvoru, među sitnozrnatim talogom, pronađene su životinjske kosti, ulomci keramičkog posuđa te dijelovi keramičkog pehara koji datira u 15. ili početak 16. stoljeća. U razini s latrinom definirana je vapnena podnica objekta, za koju je naknadnim iskopom utvrđeno da pripada razdoblju mlađem od 14. stoljeća. Ispod podnice pronađena je otpadna jama s keramikom koja se prema formalnim odlikama, a napose prema karakteristično urešenoj ručki vrča za vodu, pripisuje razdoblju 13. i 14. stoljeća, odnosno vremenu kada je građen i bedem. Proširenjem sonde na cijelu prostoriju otkriven je zid u zapadnom dijelu, nazvan Zid A, koji se pruža okomito na bedem, a građen je od nepravilno tesanog kamena i riječnih oblutaka slaganih u redove. Zid A paralelan je sa zapadnim zidom kabineta, a pronađena su i dva omanja zida okomita na njega (Zid B, C). S obzirom na to da su organski vezani sa Zidom A te da je na njih nalegao navedeni zapadni zid, može se zaključiti da su sva tri zida (A, B, C) starija od zgrade škole te da pripadaju jedinstvenom horizontu funkcioniranja s latrinom ukopanom u gradski bedem i podnicom, odnosno razdoblju kraja 15. i početka 16. stoljeća. Poliranjem otkopane površine na razini zdravice, otkriven je četvrtast ukop, poslije definiran kao moguće ukopano spremište (trap) već prije spomenutoga objekta s kraja 15. ili početka 16. stoljeća. Prilikom poliranja zdravice pronađena je i keramika fine fature, rađena od dobro pročišćene gline, sive boje. Riječ je o ulomcima koji pripadaju razdoblju 2. i 1. st. pr. Kr., a pronađeni su u jednakoj nalaznoj situaciji kao i na lokaciji nekadašnjega samostana opatica klarisa u Opatičkoj ulici na Gornjem gradu.

Od pokretnih nalaza, uz već spomenut vrč i pehar, treba istaknuti dijelove višebrojnih glaziranih pećnjaka s punom prednjom pločom urešenom formalnim motivima te dvoglavim orlom izvedenim u visokom reljefu. Prema kontekstu nalaza i tipološkim analogijama, može se pretpostaviti da su ti pećnjaci jedni od rijetko sačuvanih izvornih elemenata opreme interijera nekadašnje škole. Nakon istražnih radova lokalitet je prekriven geotekstilom i zaštićen zatrpavanjem zamjenskim materijalom.

Literatura

Bedenko 1989 Vladimir Bedenko, Zagrebački Gradec, Zagreb, 1989.

Buntak 1996 Franjo Buntak, Povijest Zagreba, Zagreb, 1996.

Dobronić 1986 Lelja Dobronić, Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas, Zagreb, 1986.

Dobronić 1992 Lelja Dobronić, Slobodni i kraljevski grad Zagreb, Zagreb, 1992.

Boris Mašić
Buga Pantlik

Summary

The results of the excavations that were conducted inside the Upper Town High School on Katarinin trg in Zagreb during February and April 2005 bear witness to the continuity of the habitation of the southern part of the Upper Town in Zagreb since about the 2nd century BC.

The investigations defined the immovable finds – the medieval rampart, the refuse pit of the 13th/14th centuries, a dwelling structure with a latrine of the 15th century. As well as moveable finds belonging to the medieval period, fragments that belong to the 2nd and 1st centuries BC were also found.

Redni broj: 82

Lokalitet: Zagreb – kapela sv. Dizme

Naselje: –

Grad/općina: Zagreb

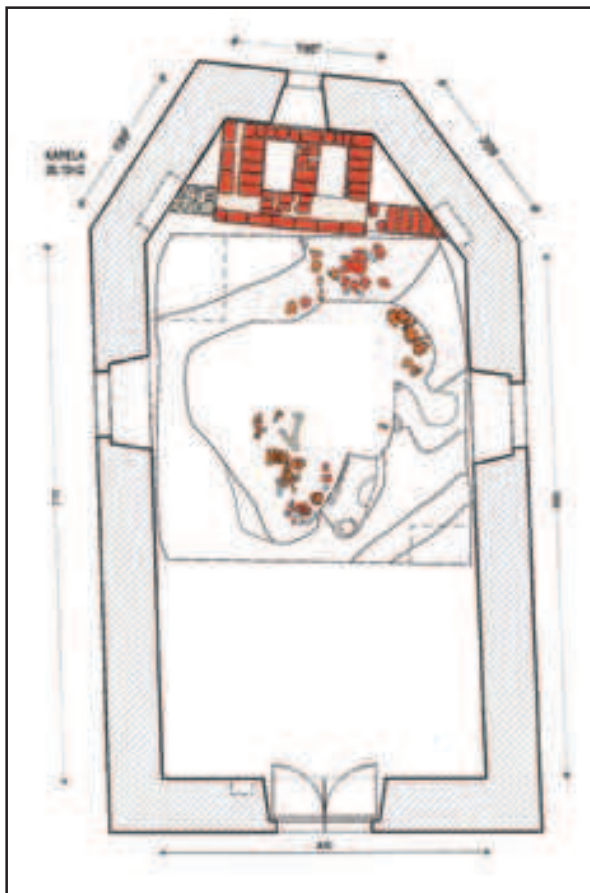
Pravni status: Z-1525 (povijesna urbana cjelina)

Razdoblje: SV, NV

Vrsta radova: zaštitno iskopavanje

Muzej grada Zagreba proveo je tijekom svibnja 2005. zaštitna arheološka istraživanja unutar kapele sv. Dizme na Novoj vesi, na inicijativu Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode iz Zagreba (stručni voditelj: Boris Mašić). Sredstva je osigurao Zbor prebendara Prvostolne crkve zagrebačke.

Riječ je o baroknoj kapeli na uglu Nove vesi i Zvonarničke ulice, koju je 1706. godine podigao kanonik Ivan Zebec. Recentno popločenje crkve uklonio je izvođač radova, a potom je započelo otvaranje uskih sondi uz temelje kapele. Tim je sondama utvrđeno da je kapela, zbog recentnih i novovjekovnih nasipnih slojeva, duboko temeljena na razini zdravice. Potom je, u ulaznom dijelu svetišta, uklonjen recentni sloj do hodne razine 17. stoljeća, a u apsidalnom dijelu istraživanja su prekinuta definiranjem ciglenog postamenta za oltar. Time je za istraživanja preostao središnji dio kapele (cca 10 četvornih metara). Iskopom do razine zdravice uklonjeni su nasipni slojevi, a prilikom poliranja zdravice definiran je ukop u kojem je pronađen keramički i stakleni materijal, okvirno datiran u 14. stoljeće. Riječ je o ukopu ovalnog oblika, promjera 2,20 m, u čijim je rubovima pronađena urušena zdravica. Tijekom pražnjenja ispune utvrđeno je da se pod intaktnom zdravicom u rubu jame nalazi sloj s nalazima. Razlog tomu je moguće djelovanje vode koja je oplahivala rubove ukopa. Prema navedenom, moguće je zaključiti kako je u 14. stoljeću na tome mjestu bila akumulacija vode, smještena neposredno uz sjeverni kaptolski bedem. Kako su pronađeni nalazi koncentrirani u dvije grupe, kontekst nalaza sugerira da su obje jednokratno ubačene u jamu ispunjenu vodom. To potvrđuje i stupanj očuvanosti keramičkih i staklenih nalaza. Nedvojbeno je najatraktivniji nalaz flašasta keramička posuda, urešena oslikavanjem crvenom bojom. Na bombastom tijelu posude naslikani su riba i zmaj (?) urešeni linijskim oslikavanjem geometrijskih oblika.

Kapela sv. Dizme, tlocrtna dispozicija (izradila: S. Latinović)

Kapela sv. Dizme, oslikana keramička posuda (foto: M. Gregl)